

Forfatter: Kidde, Harald

Titel: Udrag fra Jærnet

Citation: Kidde, Harald: "Jærnet", i Kidde, Harald: *Jærnet*, udg. af Knud Bjarne Gjesing ; Thomas Riis , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, isamarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1990, s. 419. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kidde04ny-shoot-idm140608063527920/facsimile.pdf> (tilgået 24. september 2021)

Anvendt udgave: Jærnet

- ledet af Nils Dacke (d. 1543) – *Kristern Tyrann*: den danske konge Chr II (1481-1559), der er forhad i Sverige pga. det stockholmske blodbad 1520 – *Karl den XI* (1655-97); svensk konge 1660-97, mifartede enevælden i 1680'erne.
- 100 *m effige*: repræsenteret af et billede, »billedligt talt«. – *Jean Baptiste Colbert*: (1619-83) fransk statsmand, tilhænger af merkantilismen – *Baal*: vestemittisk gud, »afgud»
- 101 *konteneter mig*: passer, behager mig. – *Fadermorderne*: høje flipper.
- 103 *Vibata*: leve-, hyldestribet. – *Dionys*: den græske vin- og frugtbarhedsgud Dionysos.
- 104 *Kronos*: i græsk mytologi tidens gud, der efter ordspøget »æder sine egne børn«. – *Pilen, der peger mod Jorden*: . . . jf. nts 63
- 105 *føjette*: gletarme – *Regimentets* og *Koret*: regimenter hjemhørende i Värmland, »Koret», dvs. korpsen, se nts 167
- 107 *Fæstet*: skikkelse i *bladen*, der oftest opfattes som kværvulant, men bl.a. af Frøding skildres som berøsk sandhedsvidne – *Vårflugten*: fugl, der ved skrig advarer mod rovfugle. – *Sulensvanser* og *Lærskriger*: fuglearter, silkehøler og lavskriger.
- 108 *Af dens Frugter . . .*: Matt. 7,16. – 16. *Marts 1792*: blev Gustav III (konge 1771-92) skudt ned under et maskebal. – 13. *Marts 1809*: afsattes Gustav IV Adolf (konge 1792-1809) af liberale kræfter – *et 1830 og et 48*: de der var store borgerlige revolutioner i Europa, udgående fra Frankrig. – *Marsupiger*: uroligheder i Stockholm marts 1848 førte til kongens tilsagn om folkevalgt rigsdag, urolighederne begyndte, da reformvenlige politikere samledes til en såkaldt *Reformbanket*. – *»26 Aftonblade*: det liberale partis forende avis *Aftonbladet* begyndte at udkomme 1830, stiftet af L. J. Hierta, se nts 82; bladet skiftede ofte navn pga. beslaglæggelser. Det sidste *Aftonblad*, der blev udgivet, mens Hierta endnu ejede avisen, har navnet *Det 26. Aftonblad*. – *Uno Tronik*: se nts 32. – *Sodermark*: Uno Troniks lærer, maleren Olof Johan S. (1790-1848). – *franske Pøkkere*: syfilis – *selvtilsk Hætte*: btændende hætte. – *Ejforat*: tilsynstet. – *Thore Petri*: (1793-1853), yderhæggende liberal politiker. – *Vasterås' Ordlinanna*: vedtagelse af rigsdagen 1527 om reorganisation af kirken efter protestantiske retningstreter.
- 109 *Konventdeplakaten 1726*: se nts 53 – *næse*: god opførelse
- 110 *Elias Wölker*: (1660-1733) embedsmand og pietistleder. – *Nohrborg*: »*Den fælta människans . . .*» meget udbredt postil med efterladte prædikener af præsten Anders N. (1725-67). – *»Har en källa rinner*«: engelsk salme af W. Cowper (1772), overs. til svensk 1856. De to øvrige salmer ikke identificeret. – *Johan Henrik Thomander*: (1798-1855), biskop i Lund, rigsdagsmand. – *Provet Ödmann*: Erik Samuel Ö. (1786-1845), teolog og sandfundsdebattør – *»Herold för den unga Floras*: digt af P.D.A. Atterborn (1813). – *»Lipp Amaryllis*: Bellmans *Fredmans sånger* nr. 31. – *Wartburg*: tysk borg, der danner rammen om *Singerkrigen på W.*, et digt fra det 13. årh. om en dyst mellem datidens største digtere. – *Magnat*: stormand,

- pengefyrste. – *Sahlström*: Per S. (1785-1866) liberal politiker af bondestand. – *Danielsson*: Anders D. (1784-1839) liberal politiker af bondestand. – *Nils Månsson*: (1776-1837) liberal politiker af bondestand fra Skumparp i Skåne. – *Frikensuddersburgs Lærene*: udstedt 18. juni 1842, påbyder skolepligt, seminaruddannede lærere m.m. – *Antisoviet*: mod-sætning, her: fornuftstridighed.
- 111 *Gustaf IV. Adolf*: konge 1792-1809, søgte forgæves at danne op for den liberale opposition, men blev afsat ved statskup under den urolige napoleonstid. – *I nyfäst och samfällige*: Åb. 19,11. – *Minns du . . .*: fra duetterne *Glentarne*, udg. 1849-51 af Gunnar Wennerberg (1817-1901). – *Sirener*: i græsk mytologi væsner med kvindehoved og fuglekrop, der med forloren sang lokker søfarende til for at dræbe dem. – *Kontraktprovst*: provst over «kontrakt», der omfatter flere pastorater. – *Lancaster-Skolen*: se n.s. 17. – *vor Primas, Olavus Petri*: den svenske kirkes reformator (ca. 1493-1552). – *Jesu ord*: Matt. 15,14. – *Hans Jansson*: (1792-1854) liberal politiker af bondestanden. – *Vår den . . .*: Matt. 18,6.
- 113 *Kvithime*, mystisk, sværmerisk religiøsitet præget af selvets opgivelse. – *den chembinische Wandersmann*: den katolske mystiker Angelus Silesius (pseudonym for Johs. Scheffler) udgav 1657 *Geistreiche Sinne- und Schüssreime*, der fra 2. udg. fik overtitlen *Chembinischer Wandersmann*. – *miles dei* . . . : «Guds soldat», den kæmpende kirke. – *Chevillé*: frakke med flere skulderslag. – *François-Marie de Voltaire*: egl. Arouet (1694-1778), fransk filosof, hvis kulturkritik fik betydning for den gamle samfundens opløsning. – *Medusa*: i græsk mytologi skrækindjagende kvindeligt væsen med slanger som hår og ansigtet fortrukket i smerte, enhver, der mødte hendes blik, blev til sten.
- 114 *Pope*: græsk-ortodoks præst i Rusland. – *Basilianske Munkeorden*: ortodoks munkeorden efter Basileos den Store (o. 330-379). – *Trekøjenslaget*: ved Austerlitz 2. dec. 1805 mellem franskmænd og de allierede russere og østrigere, én af Napoleons største sejre. – *Joseph*: Napoleons broder J. Bonaparte (1768-1844), 1806-08 konge af Napoli og 1808-13 af Spanien. – *Louis*: Napoleons broder L. Bonaparte (1778-1846), konge af Holland 1806-10. – *Freden i Tilsit*: fredstraktater mellem Preussen, Rusland og Frankrig 1807. – *Toget til Rusland*: Napoleons felttog mod Rusland 1812 nåede Moskva, som russerne selv afbrændte. Armeens tilbagetog i vintermånederne fik katastrofale følger; ved overgangen af *Berezina*, en biflod til Dnjepr, stod i november 1812 en hård kamp. – *Nationsvernens Væmmel*: i 1813 forenede en række lande sig i kampen mod Napoleon, der ved sit nederlag i «folkeslaget» ved Leipzig i oktober tabte herredømmet over Tyskland. – *Trekongevædet*: møde mellem Napoleonfjendtlige fyrster i slotet Trachenberg v. Breslau 1813. – *Royal Suédois*: hvervet regiment i fransk tjeneste, bestod især af svenskere. – *Dennswitz* osv.: slagmarker 1813. – *Davout*: L.N.D. (1770-1823), marskal, forsvarede Hamburg 1813-14. – *Strøvsstad*: udgangspunktet for det svenske felttog 1814 mod Norge.